

## Osídlení Čech v 17. - 19. století

### 1. Lužické hory a Litoměřicko

Do 13. století bylo území osídleno jen k linii Děčín-Mladá Boleslav-Český Dub (např. Litoměřicko má velmi staré osídlení, o čemž svědčí např. zakládací listina litoměřické kapituly k r. 1057), zbytek byl osídlen ve 13. století během velké německé kolonizace. 17. - 19. století přispělo už jen k zahuštění stávající sítě osad. Pouze šluknovský výběžek byl osídlen ve větší míře už dříve. Působili zde majitelé velkých panství, jejichž jména se často objevovala jako pojmenovací motiv nově založených osad: např. *Salmov*, *Marketa* (hr. Markéta Salmová), *Karolinthal - Karlín* (hr. Karolína, roz. Sternbergová).

### 2. Jizerské hory a Krkonoše

Zde je kolonizace velmi pestrá: v některých částech proniklo starší osídlení dost daleko, někde bylo zastaveno horami. Např. fary pražského arcibiskupství zasahovaly v pol. 14. století až k Chrastavě, Liberci, Jablonci n. Nisou a Vysokému n. Jizerou. Stávající starší síť doplnila kolonizace v 17. století. Opět se o ni zasloužili majitelé velkých panství (knížata Rohan-Rochefortové, hrabata Clam-Gallasové, hrabata des Fours-Walderodové).

### 3. Broumovské mezihoří

Toto území bylo osídleno už ve starších dobách zásluhou kolonizační činnosti břevnovského kláštera, takže v 17. - 19. byla síť opět pouze zhušťována.

### 4. Orlické hory, Bystřické hory a Králický Sněžník

Celkově je toto území kolonizačně složité, protože tu existovala stará soustava předsunutých sídlišť a jejich okolí bylo dosídlováno mnohem později. Mezi nejstarší osady patří např. *Opočno* (doloženo už u Kosmy).

### 5. ČM vrchovina a přilehlá území

Osídlování ČM vrchoviny začlo v polovině 12. století a pokračovalo plynule v dalších obdobích, ve 14. století se setkala kolonizace z české strany s moravskou stranou. Charakteristiké je ostrůvkovité osídlení a teprve jejich následné spojení v 17. - 19. století. Hlavním nositelem nové kolonizace byla velká panství.

### 6. Šumava

Na Šumavě měli velké majetky krumlovští Schwarzenbergové. V 17. - 19. století byly zakládány jednak jednotlivé osady v okolí starých sídlišť (Českých Budějovic, Českého Krumlova, Vyššího Brodu, Vodňan, Netolic), jednak skupiny osad, které tvořily uzavřené celky na horském území nebo v okolí větších měst (Vimperk, Sušice, Klatovy). Některá území zůstala neosídlena poměrně dlouho a např. pohraniční oblast na jih od Vltavy byla osídlována až v 18. století.

### 7. Český les

Území bylo dlouho neosídlené, kolonizace probíhala od 17. století, hlavně však v 18. století. Místy v okolí toků vznikají drobné sklářské osady.

### 8. Severozápadní pohraničí

Patří sem Chebská pánev, Krušné hory, Děčínské stěny. Z těchto oblastí má nejstarší osídlení krušnohorská oblast, kde už ve 13. a 14. století probíhala klášterní kolonizace. Byla přerušena husitskými válkami. V 16. století na ni navazuje hornická kolonizace, takže vznikají i ostrůvky vysoko v horách (někdy byly založeny i ze saské strany).

### 9. Některá východočeská území

Jde na rozdíl od předchozích území o vnitrozemskou kolonizaci, která se dala ze zvláštních příčin: v oblasti Královédvorská se osazoval les zvaný *Království*, rozsáhlý lesní komplex, kde od konce 17. století vzniklo asi 30 osad. Byl to starý královský les, který byl na Labi ponecháván z obranných důvodů. Později se z něj stal výhodný zdroj dřeva a dřevěného uhlí pro kutnohorské doly. Vznikly zde např. obce *Souvat*, *Komárov*, *Dvořáčky*, *Fedinandov*. Druhou oblastí bylo okolí Hradce Králové. Zde byla v letech 1766 - 1789 vybudována pevnost, pro niž bylo vytvořeno ochranné pásmo. Tehdejší hradecká předměstí byla z toho důvodu zbourána, obyvatelstvo bylo přesunuto do nově vzniklých obcí v nedalekém okolí (např. *Temešvár*, *Pouchov*, *Slezské Předměstí*). Dnes je řada z nich součástí Hradce. Třetí oblastí je Pardubicko a Holicko. Stala se cílovou oblastí tzv. raabizace, tj. parcelace panských dvorů. Tu nařídila Marie Terezie pardubickému písaři, dvornímu radovi Františku šl. Raabovi. Nové osady vznikaly i na půdě vysušených rybníků. Řada osad přejala staré názvy rybníků: např. osada *Staročernsko* na místě rybníka *Staročernského*, osada *Dědek* (rybník *Dědek*).

### 10. Dobříšsko a Příbramsko

K osídlení této oblasti docházelo po třicetileté válce, centrem je Dobříš.

## Tvoření MJ v 17. - 19. století

### 1. Přejetí vlastního jména staršího sídliště

- a) obnovení jména osady ležící na témže místě: *Otradovice* (u *Brandýsa n. Labem*) zanikly 1580, obnoveny 1777
- b) s doplněním o rozlišující přívlastek: u *Záboří* u Dvora Králové n. L., dol. 1417, vzniká 1836 *Nové Záboří*
- c) jméno staršího sídliště je východiskem dalšího tvoření: u *Opolan* (Poděbrady), dol. 1227, vzniká koncem 18. stol. ves *Opolánky* (není to tedy starý typ -any); ze *Smrčné* (Ledeč n. S.), dol. 1638, je 1713/48 odvozena osada *Smrčensko*; u *Spálova* (Semily), dol. 1538, je skupina domů *Podspálov* (1834)

### 2. Pojmenování obecným jménem sídliště

- většinou s rozlišujícím přívlastkem: *Rakovické Chalupy*, *Slezské Předměstí*, *Dlouhá Ves*

### 3. Pojmenování vlastním nebo obecným jménem stavby

- popř. jiného lidského díla, u něhož sídliště vzniklo: *Rabštejn* (podle hradu R.), *Seníky* (zem. stavba), *Nový Mlýn*, *Hamry* (výrobní), *Svatá Anna* (cirk. stavba), *Krčmy*, *Bílý Kůň* (hostinec)

### 4. Pojmenování podle VJ nebo obecného jména přírodního objektu

- který byl v blízkosti sídliště, např. *Horka*, *Javorník*, *Závrchy* (podle vyvýšenin), *Mokřiny*, *Kopaniny* (podle charakteru půdy), *Panské role* (podle majetkových vztahů), *Trotina* (podle potoka), *Čepinec* (podle rybníku), *Hájek* (podle porostu)

### 5. Pojmenování z osobních jmen

- nový motiv – oslava jména. Feudál dává novým sídlištím své jméno (křestní i rodové), popř. jméno původního sídla svého rodu (*Nový Haimhausen*). Pojmenováním chce prokázat poctu své manželce (*Lenora* - kněžna Eleonora Schwarzenbergová), příbuzné (*Pavčina*), novorozenému dítěti (*Oldřichov*), eventuálně i osobám jiným (*Laudon* – na počest generála Laudona). Podobně vrchnostenská úředníci dávali svá jména novým sídlištím (ovšem v menší míře). Křestní jména se jako základ MJ uplatňují především u šlechty; v jiných případech se MJ tvoří spíše z příjmení. Mimo uvedené motivace trvá dále zvyklost pojmenovávat sídliště podle jejich významného obyvatele (týká se zejména menších sídlišť) - podle křestních jmen: *Arnoštov* (podle ředitele Arnošta Mayera...), *Bořitov* (podle hraběnky Bredové, roz. Bořítové), *Bartákov* (podle neznámého nositele)
- postupy odvozování MJ z OJ jsou v tomto období trochu odlišné od staršího období:

**Odvozování MJ z OJ** (platí i pro MJ vzniklá ve 20. stol.):

- a) pouhé přejetí OJ (*Jaroslav*, *Kateřina*, *Náhlík*, *Gajer*...), plurál na *-y*, *-e* (*Františky*, *Gabrhele*);
- b) posesivní adjektivum na *-ův*, *-ova*, *-ovo*, *-in*, *-ina*, *-ino* + substantivum (*Františkova Ves*, *Julinčino Údolí*);
- c) adjektivum s příponou *-ský*, *-ovský* + substantivum (*Anenská Ves*, *Vilémovské Chaloupky*);
- d) odvozování následujícími příponami: *-ov* (*Antonínov*, *Haškov*), plurál *-ovy* (*Klouzovy*) - nejužívanější přípona v období 17.-19. stol.; *-in* (*Terezín*, *Plachtín*), *-ka*, *-ovka* (*Bertoldka*, *Michnovka*), plurál *-ky* (*Václavky*), *-ovice* (*Jindřichovice*, *Pavlovice*); ostatní přípony jsou ojedinělé: *-ina* (*Frančina*), plurál *-iny* (*Karvašiny*), *-ovna* (*Maxovna*), *-ice* (*Albrechtice*), *-ičky* (*Maxičky*), *-sko* (*Pavlovsko*) atd.;
- e) složená MJ jsou zcela ojedinělá (*Marieves*).

### Tvoření MJ německých

- a) OJ je přejato do funkce MJ (ojedinělé): *Leopold*, *Gayer*;
- b) častější jsou složeniny, zadní člen tvoří nejčastěji *-dorf* (*Wenzelsdorf*), *-thal* (v této grafické podobě, ve skutečnosti *Tal*; *Theresienthal*), *-berg* (*Philipsberg*), *-hof* (*Friedrichshof*).

### 6. Pojmenování podle osobních jmen obecných nebo. národních

- *Opatov* (1786 podle opata broumovského kláštera), *Česká Cikánka* (u Hlinska), *Uhry* (k r. 1843)

### 7. Hodnotící jména

- mají starou tradici: snaží s pomocí krásného jména udělat osadu atraktivní, přitažlivou, zdůraznit přednosti. V období 17. - 19. století se osidlovaly oblasti nejchudší, nejméně úrodné, o to více se vrchnost snažila dodat osadám kouzlo alespoň příjemným jménem: *Veselí*, *Rozkoš*, *Pohodlí*, *Naděje*, *Ráj X Vystrkov*, *Zakopanka*, *Zákoutí*, *Peklo*, *Nouzov*, *Bída*, *Nemanice*